

บทที่ 2

สภาพทั่วไปของระบบการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย

การให้บริการด้านสุขภาพอนามัยสำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไป จะให้บริการในหลาย ๆ รูปแบบ แต่ระบบของการให้บริการแบ่งออกเป็น 2 ระบบใหญ่ ๆ ดังนี้

- 2.1 ระบบการให้บริการแบบหวังผลกำไร (Profit)
- 2.2 ระบบการให้บริการแบบไม่หวังผลกำไร (Non-Profit)

2.1 ระบบการให้บริการแบบหวังผลกำไร (Profit)

ระบบการให้บริการแบบหวังผลกำไร หมายถึง ระบบการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยที่ประกอบการขึ้นมาในรูปของการประกอบธุรกิจ ซึ่งพิจารณาของผลตอบแทนจากการลงทุน เหมือนกับการผลิตสินค้าทั่ว ๆ ไป คือ แทนที่จะผลิตสินค้าพวกเสื้อผ้า อาหาร หรือเครื่องใช้ไฟฟ้า แต่กลับมาให้ผลิตภัณฑ์ในรูปของการบริการด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งสถานที่ให้บริการด้านรักษาพยาบาลมีอยู่หลายประเภท เช่น

- โรงพยาบาลเอกชน
- สถาบันต่าง ๆ เพื่อการรักษาพยาบาล
- คลินิก
- โพลีคลินิก
- สถานบริการเพื่อสุขภาพ

เมื่อพิจารณาถึงสถานบริการด้านรักษาพยาบาลระบบต้องการกำไร (Profit) ก็จะพบว่าโรงพยาบาลเอกชนเป็นหน่วยงานที่มีขนาดของการลงทุนขนาดใหญ่ เพราะสถานที่ตั้งอาคารมีราคาแพงขึ้นอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญคืออุปกรณ์ทางการแพทย์ จะมีราคาแพงมาก เพราะส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือที่ต้องสั่งซื้อเพื่อนำเข้ามาจากต่างประเทศเกือบทั้งสิ้นจึงต้องบวกการเก็บภาษีการนำเข้าที่สูงมาก นอกจากบางลักษณะที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน (BOI) ก็จะได้รับยกเว้นภาษีในระดับหนึ่ง ซึ่งมีการเปรียบเทียบว่าในประเทศผู้ผลิตอุปกรณ์ทางการแพทย์

สามารถจะติดตั้งหรือลงทุนในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง ในรูนจำนวนหนึ่ง แต่ถ้าส่งมายังโรงพยาบาลในเมืองไทย หรือในประเทศที่กำลังพัฒนาจำนวนเงินจะเพิ่มเป็น 3 เท่า ในลักษณะของการให้บริการแบบเดียวกัน ซึ่งก็จะพบว่า การได้ผลตอบแทนหรือจุดคุ้มทุนก็ต้องยืดระยะเวลาออกไป ฉะนั้นการลงทุนในด้านการให้บริการในโรงพยาบาลเอกชน จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการและศึกษาอย่างละเอียดก่อนการลงทุน เช่น เป็นการรักษาที่ต้องลงทุนด้วยเงินจำนวนมาก แล้วยังต้องการบุคลากรที่จะทำงานด้วยเป็นผู้มีความสามารถ ตลอดจนถึงเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

2.2 ระบบการให้บริการแบบไม่หวังผลกำไร (Non-Profit)

การให้บริการด้านสุขภาพอนามัยในระบบไม่ต้องการกำไรนี้ จะเป็นการบริการที่ให้บริการมากที่สุดในประเทศไทย เพราะเป็นลักษณะรัฐสวัสดิการ ซึ่งจะพบว่า มีโรงพยาบาลของรัฐที่ให้บริการอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจจะอยู่ในความดูแลของหน่วยงานที่สังกัด กรม กอง หรือกระทรวงที่แตกต่าง แต่รูปหรือระบบของการให้บริการเหมือนกันคือ ผู้รับการรักษาพยาบาลไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาลซึ่งเป็นลักษณะโรงพยาบาลของรัฐ (Public Hospital or Government Hospital) ซึ่งผู้ใช้บริการหรือผู้เจ็บป่วยจะเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่ายาและอุปกรณ์ที่จำเป็นบางประเภท หรือการใช้บริการที่พิเศษขึ้นมาจากมาตรฐาน ถ้าพูดเฉพาะให้บริการในระบบ Non-Profit นี้คงจะครอบคลุมเนื้อที่ทั้งประเทศ โดยกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งพอจะกล่าวโดยสังเขปของสถานบริการต่าง ๆ ดังนี้

- สถานีอนามัยต่าง ๆ (เช่น ตำบล, อำเภอ, จังหวัด ฯลฯ)
- โรงพยาบาลประจำสถานที่ต่าง ๆ (อำเภอ, จังหวัด ฯลฯ)
- โรงพยาบาลที่รักษาเฉพาะโรค
- โรงพยาบาลในสวนกลาง
- โรงพยาบาลสังกัดหน่วยงานต่าง ๆ

ระบบการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย (Health Service System)

ระบบการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย ถ้าพิจารณาเริ่มตั้งแต่การกระจายของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งอยู่ในส่วนของการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมมากที่สุด ซึ่งก็ทำให้วิถีชีวิตของประชาชนเป็นไปตามลักษณะของการดำรงชีพ จะเป็นการกำหนดความต้องการทางด้านสุขภาพอนามัยว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด เช่น จะมีการกล่าวว่าการรักษาสุขภาพ

ที่ดีควรมีการตรวจร่างกายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ควรตรวจทุก ๆ 6 เดือน ซึ่งจะถือว่าเป็นการป้องกันเพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ซึ่งถ้าทุกคนปฏิบัติตามนี้ ก็จะมีผลต่อการบริการ เช่น ถ้ามีผลเมื่ออยู่จำนวนเท่าไร ก็จะมีจำนวนครั้งในแต่ละปี เป็นจำนวนเข้ารับการตรวจร่างกายเท่านั้น ยกตัวอย่างที่เห็นชัดเจนนั้น เช่น ประชาชนในกรุงเทพฯ มีประมาณ 5 ล้านคน ถ้าเราพิจารณาว่าทุกคนควรมีการตรวจร่างกายปีละ 5 ล้านครั้ง ซึ่งถ้าดูจำนวนก็มากพอๆ ซึ่งมีโรงพยาบาลต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ที่เป็นของรัฐ ที่คนทั่วไปจะไปรับบริการและมีอีกจำนวนน้อยไปยังโรงพยาบาลเอกชน และคลินิกต่าง ๆ ซึ่งก็จะพบว่าถ้าประมาณ 4,000,000 ครั้งใน 1 ปี ซึ่งพอประมาณว่าจะมีคนเข้ารับบริการประมาณ 10,000 ครั้ง ซึ่งกระจายตามโรงพยาบาลของรัฐ ซึ่งดูตามจำนวน ตามหน้าที่ จะพบกับความสามารถของโรงพยาบาลที่จะใช้ แต่จากสภาพความเป็นจริงแล้วผู้ใช้บริการที่ไปรับการตรวจร่างกายในกรุงเทพฯ หรือในเมืองไทยมีอยู่ในจำนวนที่น้อยมาก ส่วนใหญ่ไปโรงพยาบาลเฉพาะการเจ็บป่วย ต้องการไปรับการรักษา ซึ่งมีประชาชนเกือบทุกจังหวัดที่เจ็บป่วยมากก็มาใช้บริการในโรงพยาบาลในกรุงเทพฯ ที่เป็นของรัฐเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นสาเหตุให้ปริมาณการมาใช้บริการในโรงพยาบาลมีจำนวนมากจนไม่สามารถบริการได้เพียงพอต่อความต้องการ การพิจารณางบประมาณเกี่ยวกับการใช้จ่ายในเรื่องนี้ ก็อาศัยงบประมาณจากของรัฐบาล ซึ่งมีงบประมาณไม่ได้ระบุเจาะจงว่าเพื่อการรักษาพยาบาล ซึ่งดูได้จากงบประมาณประจำปี

ตารางที่ 1

(ล้านบาท)

ด้าน/สาขา/แผนงาน	งบประมาณประจำปี	
	2528	2529
ด้านการสาธารณสุข	9,964.3 (9,537.5)	9,947.1
1 สาขาการบริหารการสาธารณสุข	236.6 (228.3)	229.6
1.1 แผนงานบริหารการสาธารณสุข	236.6 (228.3)	229.6
2 สาขาการบริการการสาธารณสุข	8,264.2 (7,906.3)	8,191.8
2.1 แผนงานบริการการสาธารณสุข	7,860.8 (7,514.5)	7,782.8
2.2 แผนงานผลิตและส่งเสริมสมรรถนะบุคลากร	351.9 (344.4)	351.4
2.3 แผนงานพัฒนาบริการขั้นสูงสาธารณสุข	41.6 (37.7)	46.0
2.4 แผนงานเภสัชกรรมแห่งชาติ	9.8 (9.7)	8.8

จากงบประมาณที่ดูจากรายละเอียดต้องแยกศึกษาเฉพาะแต่ละหน่วยงานว่าโรงพยาบาลสังกัดหน่วยงาน กรม กระทรวงใด ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับต่างประเทศ งบประมาณทางด้าน Health Service ประมาณ 10-15% ของค่าใช้จ่ายของรัฐบาล เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งรูปแบบการบริการก็มีหลาย ๆ ลักษณะ แต่ที่นี้การกล่าวถึงมาก ๆ ก็คือแบบ Mediciad และ Medicare

Mediciad ให้ลักษณะผู้รายได้ระดับหนึ่ง

Medicare สำหรับผู้สูงอายุ

สำหรับในประเทศไทยจะมีเป็นเพียงบางโครงการ เช่น มีบัตรสุขภาพให้การช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย เพราะจริง ๆ แล้วการเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐไม่ต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาล แต่ผู้มีรายได้น้อยก็ยังไม่สามารถจะเสียค่าใช้จ่ายส่วนที่เกินนี้ได้ แต่โครงการเหล่านี้ก็มีจำนวนจำกัดไม่ได้กระจายไปโดยทั่วถึง ซึ่งเรื่องนี้ก็สามารถดูได้จากตารางรายได้เฉลี่ย ของประชาชนตามภาคต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 2

Items	North	Northeast	South	Central	Bangkok	Country
1. Share of Gross Regional Product at constant prices (%)						
1960	15.8	17.0	14.1	29.3	23.8	100.0
1970	15.2	16.0	12.8	27.5	28.5	100.0
1979	14.9	14.7	11.8	31.2	27.4	100.0
2. Per capita income by region at current prices (Baht)						
1960	1,496	1,082	2,700	2,565	5,630	2,106
1970	2,699	1,822	3,858	4,662	10,234	3,849
1979	8,781	4,991	2,683	17,655	10,161	12,067

Source : NESDB

จากตารางแสดงรายได้ของประชาชนจะเห็นได้ว่าประชาชนจริง ๆ จะมีบางส่วนที่มีรายได้น้อยกว่าที่ระบุนี้มาก และมีจำนวนน้อยที่สูงกว่ารายได้เฉลี่ยกลางปี ซึ่งก่อให้เกิดการพิจารณารูปแบบของการบริการด้านสุขภาพอนามัยได้ดีมาก เพราะจากรายได้นี้ก็จะเป็นการที่จะอยู่ในลักษณะมีการดำรงชีพ โดยอาศัยปัจจัย 4 ที่กล่าวถึงในส่วน

- อาหาร
- เครื่องนุ่งห่ม
- ที่อยู่อาศัย
- ยารักษาโรค

ซึ่งก็จะเห็นว่าเป็นการรักษามากกว่าการป้องกันรักษา ซึ่งถ้ากำลังความสามารถของประชาชนดีกว่านี้ ก็จะทำให้กระตุ้นการลงทุนดำเนินธุรกิจในเรื่องการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยในภาคเอกชนมาก ๆ ซึ่งการบริการทางส่วนของเอกชนที่เรามักจะนิยมก็คือโรงพยาบาลเอกชนซึ่งก็จะกระจายอยู่ตามเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ซึ่งประชาชนที่มีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยที่ปรากฏในตารางนี้ จะเป็นตัวกระตุ้นให้มีการลงทุน ซึ่งก็เป็นผลดีในเรื่องโอกาสบริการด้านนี้โดยส่วนรวม เพราะประชาชนทั่วไปจะได้มีโอกาสในการใช้บริการว่าจะเลือกแบบไหน ให้ตรงกับความสามารถที่เขาจะรับได้ อย่างเช่น การจะซื้อรถยนต์ส่วนบุคคลมาขับก็มีสินค้าหรือประเภทของรถยนต์ให้เลือกมากมาย ตั้งแต่รถยนต์เก่า รถยนต์ใหม่ และยังมีประเภทหรือบริษัทที่ผลิต เช่น บางยี่ห้อราคาเป็นจำนวนเงินมากกว่าหนึ่งล้านบาท หรือแบบธรรมดาที่ประมาณสามแสนบาท เป็นต้น ส่วนจะถามว่าสินค้าที่ซื้อมาจะมีความแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าพูดถึงเพื่อประโยชน์ในการใช้เพื่อการขนส่ง ที่กล่าวว่าประโยชน์ของการขนส่งจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งให้ได้ตามที่ต้องการ ก็คงจะเหมือนกัน แต่อาจจะมี ความแตกต่างกันในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อย เช่น

- ความปลอดภัย
- ความคงทน
- ค่านิยม
- วัสดุ

เมื่อมองเปรียบเทียบว่าถ้าไม่มีผู้ผลิตหลาย ๆ ราย รูปแบบนี้ก็อาจจะมีเพียงแห่งเดียว ก็คงจะต้องจำเป็นเลือกซื้อใช้หรือต้องไปใช้บริการของรัฐบังคับ ซึ่งจากข้อสรุปแบบนี้ก็เห็นได้ว่าประชาชนในกรุงเทพฯ มีโอกาสที่จะเลือกไปใช้บริการในโรงพยาบาลเอกชนถ้ามีรายได้พอที่จะเสียค่าใช้จ่ายในโรงพยาบาลนั้น ๆ ได้ แต่ถ้าเป็นประชาชนที่อยู่จังหวัดที่ไม่มีโรงพยาบาลเอกชนทั้งมีรายได้สูงก็ไม่สามารถเลือกใช้บริการได้ เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปรับบริการจากรัฐ ซึ่งถ้ามองที่รัฐบริการแล้วเป็นเรื่องน่าเสียดายว่า การกระจายของพลเมืองในระดับต่าง ๆ เป็นตัวสำคัญในการกำหนดรูปแบบของระบบการบริการด้านสุขภาพอนามัย

แนวโน้มของระบบการให้บริการสุขภาพอนามัย

(The Trend of Health Service System)

ในปัจจุบันการบริการด้านสุขภาพกำลังได้รับความสนใจมากขึ้นทั้งทางภาครัฐบาล และภาคเอกชน ซึ่งจะพบว่างบประมาณในปี 2528 สำหรับกระทรวงสาธารณสุข 9,947.1 ล้านบาท ลดลงจากปีที่แล้ว 0.17% และยังมีงบประมาณที่ไม่อยู่ตามโรงพยาบาลของรัฐที่ไม่ได้สังกัดกับกระทรวงสาธารณสุขอีก ซึ่งที่ตั้งโรงพยาบาล สถานพยาบาลต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และในจังหวัดต่าง ๆ

ส่วนในภาคเอกชนก็ให้ความสนใจในการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยก็คือเพิ่มสวัสดิการ

ด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งจะพบว่ามี การเปรียบเทียบว่าธุรกิจบางแห่งพยายามเพิ่มการให้ความช่วยเหลือในเรื่องการรักษาพยาบาลมากขึ้น ซึ่งอาจจะตั้งเป้าเป็นว่าใน 1 ปี เบิกค่ารักษาพยาบาลได้ไม่เกินกี่ % ของเงินเดือนทั้งปี แต่ถ้าเป็นหน่วยงานที่เล็ก ๆ ก็มักจะละเลยเรื่องการรักษาพยาบาล เนื่องจากตลาดแรงงานในเมืองไทยไม่ทำให้ผู้ใช้แรงงานต่อรองมากนัก เพราะมีผู้ว่างงานอีกจำนวนมากที่ยังคอยโอกาสนี้

จากการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้นของประเทศไทย ซึ่งมีประมาณ 50 ล้านคน ในปี 2528 ก็เป็นเหตุให้แนวโน้มของความ ต้องการการบริการด้านสุขภาพอนามัยเพิ่มขึ้นอย่างมากจนความสามารถที่ให้ผู้เจ็บป่วยเข้ารับการรักษาพยาบาลไม่สามารถรับบริการได้ทันกับความ ต้องการ จึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น เช่น

- ผู้ป่วยต้องรอเพื่อการเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐประมาณ 18 วัน
- จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ เช่น
  - ผู้บริหารโรงพยาบาล
  - แพทย์
  - แพทย์ผู้เชี่ยวชาญ
  - พยาบาล
  - อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง
  - เวชภัณฑ์

เพราะการรักษาพยาบาลตามหน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการวางแผนล่วงหน้า เช่น การผลิตแพทย์ พยาบาล หรือการพัฒนาการใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ทั้งผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ